

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
Београд
411-27/2024

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел. бр. 17798 датум: 25. 7. 2024.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ
МОНИТОРИНГ УСТАНОВА У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ ЛИЦА ЛИШЕНА СЛОБОДЕ
МОНИТОРИНГ ЗАВОДА ЗА ИЗВРШЕЊЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

Извештај о посети
Казнено-поправном заводу у
Панчеву

Праћење спровођења препорука из Извештаја Европског
комитета за спречавање мучења и нечовечних или
понижавајућих казни или поступака о посети Републици
Србији из 2021. и 2023. год.

Београд, јул 2024. године

МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамом разговара са тим лицима и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, као и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају. По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеним установама. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсменима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Одељење националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ,² којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног јавног позива³, Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ и то: Комитет правника за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Центар за интеграцију младих, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Одбор за људска права Ваљево и КликАктив – Центар за развој социјалних политика.

По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеним установама. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

¹ "Сл. лист СЦГ – Међ. уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС – Међ. уговори", бр. 7/11.

² Потписан 12. децембра 2011. год.

³ Објављен у „Службеном гласнику РС“, бр. 82/22.

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

УСТАНОВА	Казнено-поправни завод у Панчеву (КПЗ Панчево)
ВРЕМЕ ПОСЕТЕ	12. јун 2024. године
ОСНОВ ПОСЕТЕ	Послови НПМ, у складу са чланом 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ЦИЉ ПОСЕТЕ	Праћење спровођења препорука из Извештаја о посети Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (ЦПТ) Републици Србији из 2021. и 2023. године
ВРСТА ПОСЕТЕ	Редовна посета, по Плану посета за 2024. годину
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Ненајављена посета
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана
САСТАВ ТИМА	<p>Вођа тима: др Наташа Тањевић, заменица заштитника грађана</p> <p>Чланови тима: др Драгана Ћорић, Покрајинска омбудсманка Маја Јовић, Заштитник грађана/Одељење НПМ</p>

САРАДЊА СЛУЖБЕНИХ ЛИЦА СА ТИМОМ НПМ

Члановима мониторинг тима пружене су све тражене информације, омогућен обилазак просторија, увид у затражену релевантну документацију као и ненадзирани разговори са осуђеним и притвореним лицима по избору чланова тима НПМ.

Професионално поступање руководства и службеника завода током посете НПМ представља пример добре праксе у поступању, у складу са законом предвиђеном обавезом сарадње органа са НПМ.

ТОК ПОСЕТЕ

У уводном разговору са замеником управника завода представљен је тим и циљ посете, и прибављене поједине информације од значаја за предмет посете. Након тога је тим НПМ обавио разговоре са начелницима и службеним лицима у Служби за третман, Служби за обуку и упошљавање, Служби за обезбеђење и Служби за здравствену заштиту и извршио увид у релевантну документацију. Потом је извршен обилазак просторија у којима се налазе осуђени разврстани у затворено одељење, осуђени који су под мером појачаног надзора, као и обилазак просторија у којима су смештена притворена лица. Том приликом обављени су ненадзирани разговори са око 20 лица лишених слободе. На крају посете, вођа тима НПМ изнела је прелиминарна запажања о обављеној посети руководству.

ПОСЕТА ЦПТ

ЦПТ је у марту 2021. године обавио периодичну посету Републици Србији, а у марту 2023. године *ad hoc* посету. Током посете 2021. године, ЦПТ је, између осталог, посетио и КПЗ Панчево. Чињенично стање које је утврдио приликом посета ЦПТ је изнео у извештајима, у којима је упутио и препоруке које је сматрао неопходним.⁴

Извештаји су достављени Републици Србији, која је након тога доставила своје одговоре на њих.⁵ Извештаји ЦПТ и одговори државе су јавно објављени и доступни на интернет страници ЦПТ.⁶

Током ове посете, НПМ је пратио начин на који је поступљено по препорукама ЦПТ.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУКАМА ЦПТ

1. ПРЕПОРУКА СРТ:

ЦПТ препоручује да српске власти обезбеде да се сви затворски чувари стриктно придржавају одредби утврђених Правилником из 2019. године и да свака примена употребе силе и средстава везивања буде у потпуности документована и подложна ригорозном надзору управе затвора. Даље, сваком затворском чувару треба омогућити редовну обуку о употреби средстава везивања, укључујући технике ручне контроле и вештине деескалације, како би се осигурало да се свим интервенцијама у решавању изазовних затвореника управља професионално.

НАЛАЗ НПМ:

Од почетка године у заводу је евидентирано 10 примена мера принуде од којих 3 физичке снаге, 2 употребе гумене палице и 1 везивање.

Тим НПМ је остварио увид у Извештаје о употреби мера принуде и утврдио да, осим података о лицу према којем су мере примењене и службеним лицима која су их применила, места, датума и времена када је дошло до примене, исти садрже и део где је потребно уписати разлог за примену мере принуде, опис активности лица према коме се примењује мера принуде и начин њене примене. Такође, извештај садржи податак о томе да је обавештен Оперативни центар, да је лице одведено на лекарски преглед, као и који су докази прикупљени (видео надзор, изјаве сведока, фотографије) и разматрани приликом оцене оправданости употребе мере принуде. Осим извештаја, службеници који су применили меру принуде састављају и службену белешку о свим релевантним околностима и чињеницама.

Наведена документација пружа исцрпан опис околности под којима су мере примењене, односно пружа довољно података о разлозима за примену мере принуде и начину примене.

Према службеним наводима, а што је потврђено и увидом у документацију, у заводу су спроведене обуке у складу са Планом и програмом обуке запослених у установама за

⁴ Извештај Влади Србије о посети Србији коју је извршио Европски комитет за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (ЦПТ) од 9. до 19. марта 2021. год, ЦПТ/Инф (2022) 03 (Србија: Посета ЦПТ 2021); Извештај Влади Србије о посети Србији коју је извршио Европски комитет за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (ЦПТ) од 21. до 30. марта 2023. год, ЦПТ/Инф (2024) 04 (Србија: Посета ЦПТ 2023).

⁵ Одговори и коментари надлежних власти Републике Србије на Извештај ЦПТ поводом пете периодичне посете Републици Србији спроведене у периоду од 9. до 19. марта 2021. године, ЦПТ/Инф (2022) 04 (одговор државе); Одговори власти Републике Србије на Извештај ЦПТ о посети Републици Србији спроведеној у периоду од 21. до 30. марта 2023. године, ЦПТ/Инф (2024) 05 (одговор државе).

⁶ <https://www.coe.int/en/web/cpt/serbia>.

извршење кривичних санкција за 2023. годину. Службеници обезбеђења су похађали обуке о употреби мера принуде, укључујући и технике ручне контроле и вештине деескалације.

2. ПРЕПОРУКА СРТ:

Комитет понавља своју препоруку да српске власти доставе затворском особљу јасну поруку да физичко злостављање и несразмерно прибегавање средствима принуде и безбедносним мерама нису прихватљиви и да ће се према томе решавати. Комитет посебно препоручује да се предузму одговарајуће мере за унапређење вештина затворског особља у поступању у ситуацијама високог ризика без непотребне употребе силе, посебно пружањем обуке о начинима спречавања криза и смиривања напетости, као и о употреби безбедних метода контроле и спутавања. Таква обука такође треба да садржи елементе антидискриминације и нетолеранције према притвореним лицима страног држављанства.

НАЛАЗ НПМ:

Сходно Плану и програму обуке запослених у установама за извршење кривичних санкција за 2023. годину, у КПЗ Панчево су спроведене све предвиђене обуке које обухватају и обуке које за тему имају унапређење вештина затворског особља у поступању у ситуацијама високог ризика без непотребне употребе силе, специјалне физичке обуке, превенцију тортуре и заштиту људских права, односно упознавање са важећим прописима у погледу поступања према лицима лишеним слободе и обуке запослених у службама за третман, здравствену заштиту, обуку и упошљавање. Такође, службеници су по завршетку обуке имали тестирање, односно проверу знања и физичких способности.

3. ПРЕПОРУКА СРТ:

Комитет препоручује да Министарство правде Србије озбиљно размотри потребу за повећањем броја запослених и укине забрану запошљавања. Комитет препоручује да исто министарство предузме радње за попуњавање радних места затворских службеника у затворским установама под његовом надлежношћу, обезбеђујући да број запослених затворских службеника буде довољан да гарантује безбедност особља, законске захтеве као што су надзор над свакодневним вежбама на отвореном и пратња ван медицинских установа, као и физички и ментални интегритет свих затворских службеника, као и смањење прековременог рада и спречавање прекомерног оптерећивања особља.

НАЛАЗ НПМ:

Према систематизацији радних места у Служби за обезбеђење предвиђено је 191 лице, а на дан посете, запослених у тој организационој јединици је било 169. Према наводима начелника ове службе, у току је конкурс за пријем још 4 лица. У циљу попуњавања преосталих радних места у Служби за обезбеђење у наредном периоду ће бити расписивани нови конкурси.

4. ПРЕПОРУКА СРТ:

ЦПТ препоручује српским властима да даље развију понуду режима сврсисходних активности за осуђене затворенике у свим затворима.

НАЛАЗ НПМ:

НПМ похваљује рад Службе за третман и Службе за обуку и упошљавање у овом заводу као пример добре праксе у поступању према осуђеним и притвореним

лицима. У заводу се организује већи број различитих секција (спортска, ликовна, резбарска и сл.) и сврсисходних активности за сва осуђена лица. Наведене секције одржавају се сваким радним даном по групама.

Такође, сваки блок у заводу по недељном распореду дневних активности на располагању има коришћење спортског центра у чијем склопу се налази поред терена за мали фудбал, кошарку и одбојку и добро опремљена теретана. У Служби за третман је ангажован и запослени на пословима организатора културно-образовних и спортских активности. Завод је у периоду од 20.05.2024. до 6.06.2024. године организовао турнир у малом фудбалу у којем је учествовало 75 осуђених лица. У периоду од 3.04.2024 до 15.04.2024. године организован је и турнир у шаху, у ком је учествовало 35 осуђених лица. Поред наведеног, 20.04.2024. године организоване су и спортске игре које су обухватиле мали фудбал, стони тенис, навлачење конопца, бацање кугле и окретање гуме. Најзад, осуђена лица су учествовала и у културно-уметничким догађајима ван завода, те су учествовали на Фестивалу литерарног стваралаштва у КПЗ за малолетнике у Ваљеву, Ликовној колонији у КПЗ Сомбор, турниру у шаху у КПЗ у Београду-Падинској Скели и сл.

Поред наведеног, НПМ је уочио да се у Заводу редовно спроводе сви специјализовани групни програми за осуђена лица (општи когнитивно-бихејвиорални програм, програм за починиоце насилних кривичних дела, програм за починиоце насиља у породици, специјализовани програм за групни рад са зависницима од алкохола и специјализовани групни програм за рад са зависницима од психоактивних супстанци).

Третмански рад обухвата и индивидуалне разговоре усмерене на остваривање индивидуалних циљева који су осуђеном постављени у оквиру програма поступања. У Служби за третман је, поред начелника, ангажовано 11 службеника третмана, међу којима су специјални педагози, психолози, социолог и сл. Индивидуалне разговоре васпитача са осуђенима иницирају најчешће васпитачи самоиницијативно, интересујући се за расположење, понашање и потребе осуђеног, а обављају се и на захтев осуђених лица. Осуђени са којима су чланови тима НПМ обавили разговоре истакли су да су им васпитачи лако и често доступни у делу у којем су смештени, као и да их обилазе и без њиховог посебног захтева.

Такође, око половина осуђених лица је радно ангажована, претежно на пословима одржавања, у производњи ПВЦ столарије, пољопривредној производњи, кухињи, на склапању штипаљки и сл. а већи број лица је похађао и стручне курсеве и обуке и након завршене обуке стекао сертификате.

НПМ наведено сматра веома значајним, имајући у виду да рад као метод у функцији преваспитања и ресоцијализације има значајног удела пре свега у стицању радних навика, нових способности и искустава, као и у оспособљавању да се након изласка из затвора живи на законит начин.

Осим свега напред наведеног, осуђена лица бораве на свежем ваздуху свакога дана у трајању од најмање два сата, а током боравка могу да упражњавају и физичке активности, односно користе справе за вежбање, спортске терене и сл.

5. ПРЕПОРУКА СРТ:

ЦПТ препоручује да српске власти развију сврсисходан режим за затворенике који су стављени под меру појачаног надзора у циљу промовисања њихове реинтеграције у редован режим. Свака јединица у којој се таква мера извршава требало би да има стални мултидисциплинарни тим састављен од педагога, психолога и социјалних радника. Тим би требало да развије детаљније

индивидуалне планове за сваког затвореника и да повећа директну интеракцију са њима кроз мотивационе разговоре.

ЦПТ препоручује да српске власти обезбеде да се свим затвореницима који су под мером појачаног надзора обезбеде јасне и брзе информације о трајању мера. Даље, препоручује се да сви прегледи смештаја треба да укључују састанак лицем у лице између затвореника и затворског особља пре него што се да било каква препорука управи затвора.

НАЛАЗ НПМ:

У тренутку посете НПМ, 13 осуђених лица је било под мером појачаног надзора, смештено у неколико спаваоница. Просторије у којима се извршава мера појачаног надзора су простране, са великим прозорима, довољно осветљене и проветрене. Хигијена у свим просторијама је била на високом нивоу.

О смештају под појачан надзор осуђена лица добијају образложена решења са правом на жалбу. НПМ је уочио да се лица у смештају под појачани надзор налазе у краћем временском периоду, те да су разлози за наведено детаљно образложени.

Лица са којима је НПМ обавио ненадзиране разговоре су навела да су добили одлуке о одређивању ове мере, да им је јасно због чега се налазе под појачаним надзором, те да нису подносили жалбе. Такође, навели су да их васпитачи често обилазе и да са њим обављају разговоре, да им је омогућен боравак на свежем ваздуху у трајању од два часа дневно и телефонски разговори четири пута недељно. Најзад, током извршења посебне мере нису им ускраћена ни ограничена права на посете и пријем пакета.

НПМ похваљује чињеницу да је начелник Службе за третман донео одлуку о формирању мултидисциплинарног тима који чине педагог, психолог и социолог, чији задатак је да развије детаљније индивидуалне планове у сарадњи са службеником третмана за осуђена лица која су стављена под меру појачаног надзора и да повећа директну интеракцију са њима кроз мотивационе разговоре у циљу њихове реинтеграције у нормалан режим, те НПМ охрабрује руководство да настави са реализацијом ових активности. На овај начин би се обезбедило поступање у складу са међународним стандардима, односно препорукама ЦПТ, а које говоре у правцу тога да мера појачаног надзора треба да обухвати и појачане третманске активности васпитача, како групне, тако и појединачне и сврсисходан режим за затворенике који су стављени под меру појачаног надзора, у циљу промовисања њихове реинтеграције у редован режим.

8. ПРЕПОРУКА СРТ:

ЦПТ позива српске власти да развију свеобухватну стратегију за пружање помоћи затвореницима са проблемима повезаним са дрогом (као део шире националне стратегије о дрогама) у светлу горе наведених напомена, као и релевантних публикација реномираних међународних тела.

НАЛАЗ НПМ:

Као што је наведено, у заводу се редовно спроводи специјализовани групни програм за зависнике од дроге, који траје три месеца. Ова лица такође на располагању имају психијатријску и психолошку подршку, а службеници третмана кроз индивидуални рад указују на штетност и последице злоупотребе психоактивних супстанци, пружају подршку за усвајање здравих животних стилова, одржавање апстиненције и сл. На дан посете НПМ, у заводу се налазило 5 лица која су на супституционој терапији.

Такође, имајући у виду да се због радова на изградњи новог објекта за жене у КПЗ Пожаревац, у овом заводу налази око 30 осуђеница из КПЗ за жене у Пожаревцу, НПМ је уочио да су у специјализовани групни програм за зависнике од дрога укључене и осуђенице, те да је последња група коју су чиниле 4 осуђенице похађала наведени програм у периоду од 1.03. 2024. до 5.06.2024. године.

9. ПРЕПОРУКА СРТ:

ЦПТ позива српске власти да предузму неопходне кораке, укључујући и законодавну природу, како би се осигурало да затвореници у притвору добију редован и чест приступ телефону. Даље, треба предузети мере како би се осигурало да сви осуђени затвореници имају користи од додељених телефонских права повећањем броја доступних телефона.

НАЛАЗ НПМ:

НПМ је уочио да се на сваком блоку налазе по 4 говорнице, а у делу где су смештена лица под појачаним надзором 3. Осуђена лица са којима је тим НПМ обавио разговоре, навела су да имају могућност телефонирања четири пута недељно по 15 минута и да не постоје проблеми у вези са остваривањем овог права. Такође, свим осуђеним лицима у заводу је два пута месечно омогућена и комуникација преко скајпа.

Када је реч о притвореним лицима, телефонски разговори са обављају уз сагласност поступајућег суда. На оба блока на првом и другом спрату Одељења притвора се налазе телефонске говорнице. За телефонирање се користе картице које се могу купити на кантини. Према наводима службених лица, од укупно 47 притвореника колико их је било на дан посете, 10 има сагласност судује да једном недељно могу обављати телефонске разговоре са члановима породице.

10. ПРЕПОРУКА СРТ:

Комитет препоручује да све лекове дистрибуира здравствено особље и да затвореници ни под којим околностима не смеју обављати такав задатак. ЦПТ препоручује српским властима да провере да ли је за све затворенике загарантовано давање лекова које захтева њихово здравствено стање; то имплицира да би средства додељена затворима требало да буду довољна да омогуће бесплатно давање лекова затвореницима.

НАЛАЗ НПМ:

Рад Службе за здравствену заштиту у КПЗ Панчево је организован на начин да је обезбеђено 24 часовно присуство медицинског особља. Према наводима запослених у овој служби, а што су потврдила и лица лишена слободе са којима је НПМ обавио разговоре током посете, терапију лековима искључиво дели медицинско особље.

Све лекове који се налазе на листи лекова који се прописују и издају на терет средстава обавезног здравственог осигурања имају у довољној количини и редовно их требују.

11. ПРЕПОРУКА СРТ:

Комитет понавља своју препоруку да записник састављен након медицинског прегледа увек треба да садржи: приказ изјава дате особе које су релевантне за лекарски преглед (укључујући његов / њен опис здравственог стања и све наводе о злостављању), потпуни приказ објективних медицинских налаза заснованих на детаљном прегледу, и запажања здравственог радника у светлу напред наведеног указујући на доследност свих изнетих навода и објективних медицинских налаза.

НАЛАЗ НПМ:

Као и током претходних посета овом заводу, и током ове посете НПМ је уочио да начин на који се обављају лекарски прегледи и констатују и документују повреде лица лишених слободе представља пример добре праксе у поступању.

Први лекарски прегледи по пријему у Завод се обављају најкасније у року од 24 часа од пријема и састоји се од узимања анамнезе у оквиру које се лица питају у вези са тренутним стањем здравља, постојањем какве хроничне соматске или менталне болести, болести зависности и сл. Физикални преглед подразумева мерење телесне висине и тежине, мерење крвног притиска, аускултације грудног коша. Здравствени картон се отвара при сваком првом прегледу. Лица при првом прегледу свлаче одећу у циљу прегледа (инспекције) целог тела. Први лекарски преглед се обавља у приватности, без присуства немедицинског особља.

Увидом у поједине здравствене картоне уочено је да лекари на првом лекарском прегледу, између осталог, констатују да ли лице има или нема свежих повреда при пријему у Завод, да су повреде детаљно описане, са наводима лица о начину настанка повреда и мишљењем лекара о повезаности уочених повреда и навода лица, као и да су све повреде фотографисане и уцртане у шему тела. Води се посебна евиденција о повредама, у коју се уписују датум прегледа, име лица и опис и дијагноза повреде.

Лекарски прегледи сачињени након примене мера принуде такође се обављају у законом прописаним роковима и садрже детаљни опис повреда, са наводима лица о начину настанка повреда и мишљењем лекара о повезаности уочених повреда и навода лица, при чему се све повреде фотографишу и уцртавају у шему тела.

О уоченим повредама обавештава се управник. Према утврђеној процедури, о повредама за које се сумња да су настале насилно, или лице наведе да је према њему извршено насиље, се обавештава јавно тужилаштво, у шта се НПМ уверио увидом у документацију.

12. ПРЕПОРУКА СРТ:

ЦПТ препоручује да сви новопридошли затвореници унутар казнено-поправног система Србије буду подвргнути систематском прегледу на туберкулозу и добровољном тестирању на ХИВ и хепатитис Б и Ц у року од 24 сата од пријема.

НАЛАЗ НПМ:

Свако лице лишено слободе при пријему пролази тзв. брзи скрининг на туберкулозу, па уколико се на основу одговора посумња на евентуално постојање туберкулозе лица се шаљу на даље анализе. Тестирање на ХИВ, хепатитис Б и Ц се обавља на захтев лица лишеног слободе, при чему се и током године организује тестирање и углавном има интересената. НПМ напомиње да би, сходно препоруци ЦПТ, Служба за здравствену заштиту требала да сваком новопридошлом лицу лишеном слободе понуди, у року од 24 сата од пријема, добровољно тестирање на ХИВ, хепатитис Б и Ц.

13. ПРЕПОРУКА СРТ:

ЦПТ препоручује да се затворска управа Окружног затвора у Београду, као и других затворских установа, подсети на њихову обавезу да обавесте надлежне тужилачке органе о свим случајевима новопримљених затвореника са повредама које указују на могуће злостављање полиције.

НАЛАЗ НПМ:

Након документовања повреда код новопримљених лица лишених слободe за које постоји сумња да су последица злостављања од стране полиције, обавештава се управник који о томе даље обавештава надлежно тужилаштво.

14. ПРЕПОРУКА СРТ:

ЦПТ препоручује српским властима да предузму кораке како би осигурале поштовање принципа еквивалентности неге, пружајући исти ниво приступа директном антивирусном лечењу затвореницима са дијагнозом хепатитиса Ц као што се нуди у заједници. Даље, вакцинацију против хепатитиса Б треба обезбедити затвореницима широм затворског система у светлу распрострањености злоупотребе супстанци и историје злоупотребе ињекционих дрога.

НАЛАЗ НПМ:

Сва лица која у завод дођу, а на слободи су започели антивирусно лечење због дијагнозе хепатитиса Ц, настављају лечење са том терапијом током боравка у заводу. Према службеним наводима, уколико се током трајања издржавања казне јави потреба за лечењем, сваком лицу би то било омогућено у сарадњи са надлежним здравственим установама. Такође, у сарадњи са заводом за јавно здравље Панчево се током године организује вакцинација против хепатитиса Б и за осуђена лица и за запослене у заводу.

15. ПРЕПОРУКА СРТ:

Комитет препоручује да српске власти уведу праксу спровођења темељне истраге о свакој смрти затвореника, посебно у циљу утврђивања да ли постоје лекције које се могу научити у вези са радним процедурама. Даље, ЦПТ понавља своју препоруку да се затворској управи и затворским лекарима систематски достављају закључци обдукционих извештаја (или барем подаци о узроку смрти), као и сви резултати судске истраге у таквим случајевима, који се тичу затвореника који умру у притвору у затвору или у спољној болници након што су пребачени из својих установа. У том смислу, Републички јавни тужилац требало би да изда обавезно упутство свим основним тужилаштвима у читавој земљи о аутоматском преносу наређених обдукционих извештаја затвореника управи затвора.

НАЛАЗ НПМ:

У ситуацијама када лице лишено слободe премине заводу или у болници након што је пребачен у исту из завода, обдукција се обавља и по њеном завршетку извештај доставља заводу, у шта се тим НПМ уверио и увидом у документацију.

16. ПРЕПОРУКА СРТ:

ЦПТ препоручује да српске власти нагласе надзорним судијама важност њихове улоге као непристрасне и независне контроле затворске праксе.

НАЛАЗ НПМ:

Од почетка године, судија за извршење кривичних санкција је 10 пута био у обиласку завода, а последњи пут 10.06.2024. године. Приликом обиласка завода судија разговара са лицима лишеним слободe и обилази просторије у којима бораве, а своја запажања у усменом разговору преноси управнику.

17. ПРЕПОРУКА СРТ:

Комитет позива српске власти да предузму конкретне мере за израду дневног програма активности за све притворенике на основу напора започетих у КПЗ Панчево. Циљ би требало да буде да се затвореницима обезбеди најмање осам сати активности ван ћелије (рад, стручни курсеви, образовање, рекреација и спорт).

НАЛАЗ НПМ:

На дан посете НПМ у притвору се налазило 47 лица. Имајући у виду да је ЦПТ током посете овом заводу похвалио програм дневних активности за притворенике, НПМ је током ове посете констатовао да се исти и даље примењује, да сва притворена лица на располагању имају боравак на свежем ваздуху у трајању од два сата, могућност упражњавања физичких вежби, односно коришћења справа за вежбање, као и могућност играња стоног тениса. Четири притворена лица су радно ангажована на одржавању хигијене, а на основу сагласности судије поједини су радно ангажовани на склапању штипаљки (до 7 притвореника), а недавно су два притворена лица била упошљена на кречењу појединих просторија.

18. ПРЕПОРУКА СРТ:

Комитет понавља своју препоруку да српске власти предузму кораке да свим малолетним преступницима који су смештени у притвору, без обзира на период притвора, обезбеде пун програм сврсисходних активности (укључујући образовање, спорт и рекреацију).

НАЛАЗ НПМ:

У тренутку посете НПМ, у заводу се у притвору није налазило ни једно малолетно лице. Према службеним наводима, посебна пажња посвећује се малолетним лицима у притвору, којима је на располагању и психолошка подршка. Овим лицима су на располагању боравак на свежем ваздуху, односно спорт и рекреација, као и цртање. Захтева за остваривање права на образовање током трајања мере притвора до сада није било од стране малолетника, али би завод предузео потребне активности, уколико би малолетно притворено лице изразило жељу за тим.

19. ПРЕПОРУКА СРТ:

Комитет понавља своју препоруку да српске власти развију родно специфичан приступ према затвореницама у истражном притвору, нудећи им значајни људски контакт и психолошку помоћ како би надокнадиле продужене периоде де факто самице којима су повремено изложене. Комитет позива српске власти да предузму конкретне мере за развој програма активности за затворенице смештене у истражним притворима широм земље. Циљ би требало да буде да се затвореницима обезбеди најмање осам сати активности ван ћелије (рад, стручни курсеви, образовање, рекреација и спорт).

НАЛАЗ НПМ:

Према наводима службених лица притвореницама је на располагању боравак на свежем ваздуху свакога дана у трајању од 2 сата, као и спортске активности два пута недељно у трајању од 1 сат. Међутим, других активности, попут обука, курсева и радног ангажовања нема, те остатак дана проводе у спаваоницама.

У тренутку посете у притвору се налазила једна млађа женска особа. У разговору са тимом НПМ, навела је да је до недавно спаваоницу делила с још једном женом која је у

међувремену изашла на слободу, да нема примедби на поступање службених лица и да командирице професионално поступају. Према речима притворенице, психолошка помоћ јој није била потребна, али јој је познато да се може обратити лекару психијатру који у завод долази 2 пута недељно. У току дана омогућен јој је боравак на свежем ваздуху који користи за шетњу, на располагању су јој и спортске активности али је навела да за исте није заинтересована. **НПМ изражава очекивање да ће, у складу са добром праксом која у овом делу постоји када су у питању притвореници, завод предузети активности да се иста примењује и када су у питању притворенице.**

20. ПРЕПОРУКА СРТ:

Комитет препоручује да српски органи, у консултацији са надлежним судским и тужилачким органима, примењују принцип наметања затворених посета само у изузетним околностима и на основу индивидуалне процене ризика, уместо да усвајају систематску забрану везану за на ток истрага и кривичног поступка (до подизања оптужнице). Даље, Комитет такође препоручује да се право на посете за притворенике продужи на једну посету недељно.

НАЛАЗ НПМ:

Посете лицима у притвору су у највећем броју отворене и најчешће се одвијају три пута месечно.

21. ПРЕПОРУКА СРТ:

Комитет позива српске власти да предузму неопходне кораке, укључујући и законодавну природу, како би осигурали да се притвореницима омогући редован и чест приступ телефону.

НАЛАЗ НПМ:

Као што је то напред наведено, на дан посете НПМ, 10 притвореника има одобрење судије је за обављање телефонских позива. Према наводима притвореника са којима је НПМ разговарао, немају примедби на реализацију овог права.

22. ПРЕПОРУКА СРТ:

Комитет понавља своју препоруку да српске власти обезбеде да прибегавање претресу новопридошлих притвореника буде засновано на индивидуалној процени ризика, подложно ригорозним критеријумима и надзору, и да се спроводи на начин који поштује људско достојанство. Даље, треба уложити све разумне напоре да се неугодност сведе на минимум; од притворених лица која се претресају не треба захтевати да скину сву одећу истовремено. Односно, особи треба дозволити да скине одећу изнад струка и да се поново обуче пре него што скине даљу одећу. Даље, телесни претреси малолетника треба да се врше само као последње средство, односно само када се сматра да је ризик за безбедност себе или других посебно висок и када се не могу применити мање наметљиве мере.

Комитет препоручује да српске власти обезбеде да када се малолетни затвореници превозе и изводе ван круга, употреба лисица буде изузетна и заснована на индивидуалној процени ризика.

НАЛАЗ НПМ:

Према службеним наводима, делимични претреси се обављају када се лице спроводи унутар завода, а када спроводи подразумевају излазак из круга завода онда се обављају

детаљни претреси (на голо). Према службеним наводима као и наводима притвореника са којима је тим НПМ обавио ненадзиране разговоре, претреси се обављају на начин који поштује људско достојанство при чему се сва одећа не скида истовремено. Малолетним лицима се приликом спровода изван завода везују руке и то са предње стране тела.

НПМ на овом месту скреће пажњу на то да је током посета заводима уочио различиту праксу у поступању службеника у овом делу, те да се у појединим случајевима средства за везивање приликом спровођења малолетних лица ван завода примењују на основу индивидуалне процене ризика, док се у другим случајевима поступа у складу са важећим прописима који прописују да осуђени који издржава казну у затвореном одељењу, приликом извођења из завода по било ком основу мора бити везан, осим млађих малолетника који не могу никада бити везани⁷. Такође, НПМ напомиње да је у одговору власти Р. Србије на Извештај ЦПТ о посети Републици Србији спроведеној 2023. године, Министарство правде, Управа за извршење кривичних санкција, поводом наведене препоруке ЦПТ, доставила следећи одговор: „Везивање малолетних лица приликом спровода ван установе ће бити изузетак, а у складу са индивидуалном проценом на основу ризика сваког појединачног случаја.“⁸

Имајући у виду наведено, као и чињеницу да одредбе важећих прописа које регулишу наведену материју нису усаглашене са међународним стандардима, НПМ скреће пажњу Управи за извршење кривичних санкција на потребу да се предузму активности на нормативном плану којима ће се обезбедити да поступање службених лица у вези са употребом средстава за везивање старијих малолетних лица приликом спровода ван установе буде у свему у сагласности са поменутиим међународним стандардима, односно препоруком ЦПТ.

23. ПРЕПОРУКА СРТ:

Малолетницима у притвору треба обезбедити адекватну хранљиву, довољно калоричну и добро избалансирану исхрану, као и приступ великој количини течности за њихове потребе. Даље, треба поштовати прехранбене потребе и обичаје страних затвореника, посебно оних исламског порекла.

НАЛАЗ НПМ:

Као што је наведено, у тренутку посете НПМ у притвору се није налазило ни једно малолетно лице. Иначе, овим лицима је обезбеђена појачана исхрана у виду додатног, оброка, односно ужине (нпр. рол виршла и јогурт) поред уобичајена три оброка. Такође, током пролећа и лета, свим притвореним лицима, па и малолетним, се омогућава да поред два пакета месечно чија појединачна тежина не може бити већа од десет килограма, приме и пакет воћа и поврћа до 3кг.

Према наводима службених лица и лица лишених слободе, у заводу је омогућена исхрана у складу са верским обичајима.

⁷ Члан 13., став 2 Правилника о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција, „Службени гласник РС“, бр. 105/2014; Члан 70. став 1. Правилника о извршењу мере притвора, Службени гласник РС“, бр. 132/2014. Чланом 45 Правилника о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција прописано је да се одредбе овог правилника сходно примењују према притвореним и прекршајно кажњеним лицима, ако посебним правилником није друкчије одређено.

⁸ Одговори власти Републике Србије на Извештај ЦПТ о посети Републици Србији спроведеној у периоду од 21. до 30. марта 2023. године, ЦПТ/Инф (2024) 05 (одговор државе), стр. 20, тачка 75., доступно на: <https://www.coe.int/en/web/cpt/serbia>.

24. ПРЕПОРУКА СРТ:

У Казнено-поправном заводу у Панчеву, делегација ЦПТ-а примила је неке наводе затвореника који су се успавали за прозивку, а сматрају да су их затворски чувари неформално казнили уклањањем душека до краја дана. Управа затвора треба да предузме мере како би осигурала да се такве радње, ако су истините, одмах окончају и да се свака сумња на кршење затворских правила кажњава применом формалних дисциплинских поступака.

НАЛАЗ НПМ:

Према наводима лица са којима је тим НПМ обавио разговоре, описана пракса се не примењује у заводу, а није било ни притужби у вези са наведеним.

25. ПРЕПОРУКА СРТ:

Комитет позива српске власти и Службу за извршење кривичних санкција да усвоје стални програм редовног реновирања, одржавања, дезинфекције и опремања постојећих истражних затвора широм земље, са јасним временским распоредом, наменском буџетском линијом и надзором.

НАЛАЗ НПМ:

Просторије у којима су смештена притворена лица које је НПМ обишао су у складу са важећим стандардима и прописима, а хигијена у истим је на задовољавајућем нивоу.

